

"Ondertussen onderhouden we elkaar met verhalen die in de beste gevallen telkens weer de hoop levendig houden dat we ooit elkaar zullen weerzien, aan die ongekende overkant, 'ongesluierd', 'van gelaat tot gelaat'. Dat zal een droom zijn!" (ps. 126)" (Benoît Standaert)

Johannes van Gorze (+976) "de voortdurende overpeinzing van psalmen klinkt zoals het gezoem van bijen" ("et in morem apis Psalmos tacito murmure continuo revolven").

Jongeren zoeken een ernstig woord om de confrontatie mee aan te gaan (kard. C. Martini). Jongeren zijn niet tevreden met de roes en de emotie (Fr. Emile, Taizé).

Bijbel frisheid

Inleiding

Theologisch gesproken is het een must de joodschristelijke boodschap vandaag te communiceren aan de hand van de bijbel.

Evenals het jodendom is het christendom een godsdienst van het boek, waarin God tot de mensen spreekt via bemiddeling van het Woord. "De toekomst van een godsdienstonderricht dat zich nog christelijk wil noemen, staat of valt met haar vermogen om de bijbelse boodschap naar vandaag toe te communiceren."¹ **Het leerplan stelt:** "de leerlingen hebben het recht het christelijk geloof echt te leren kennen zoals het gisteren, vandaag en morgen leeft in onze Kerk De bijbel als verhaal en de verhalen in de bijbel zijn verhalen die 'de werkelijkheid van God vehiculieren'. Een belangrijk voordeel van bijbeltaal is dat ze open is: open voor de diepere zinvragen, de oppervlakkigheid opentrekend, open ook in de zin van uitdagend te doen en tenslotte ook open in de zin van soepel, uitnodigend tot interpreteren en herinterpreteren. Aldus laat het bijbelverhaal zich als gist invoegen in het menselijk levensverhaal, vraagt het om her-vertellen. Dit alles kan als de leergroep niet eerst en vooral werkt over de bijbel, maar vanuit de bijbel. Dit kan dan weer het best wanneer grotere gehelen uit de bijbel in het godsdienstonderricht kans krijgen. Bijbelteksten worden niet als 'bewijsmateriaal' gedebiteerd op het einde van een leerproces. De bijbel heeft een eigen kracht van spreken die kans moet krijgen, ook bij het begin van het leerproces;

- laten spreken, soms dwars op het leven;
- is een inter-actie-tekst: eerder 'open' te brengen/beluisteren/doorworstelen in antwoord/aansluiting op vragen en ervaringen rond samen mens-zijn.

De bijbel zelf (ontstaan, geografie, enz.) moet niet eerst thematisch aangepakt worden. Objectieve feiten meedelen (bv. de geschiedenis van Israël) mag de plaats niet innemen van het werken met de teksten zelf. "

Het verhaal doorgeven, aldus Nico ter Linden op de dag van de godsdienst februari 2005, heeft een drievoudige impact (aldus de godsdienstpsycholoog Van der Lans) . (1) De persoon en de gebeurtenissen in het verhaal worden een spiegel voor onze eigen ervaringen. Het verhaal opent de weg naar onze eigen diepte. Uleyn stelt: Samenhangen die we zelf onduidelijk ervaren, gevoelens waarmee we op gespannen voet leven, conflicten die we in ons eigen bestaan meemaken, vage vermoedens en fantasieën die ook in onze eigen ziel huizen, worden benoemd tegen het licht gehouden en onder het vergrootglas gelegd. Vertelling en verkondiging krijgen zo een verhelderende en genezende kracht. (2) Het verhaal brengt mij in verbinding met het verleden, en zo worden de enge grenzen van mijn persoonlijke situatie doorbroken. Het besef dat anderen vóór mij diezelfde gevoelens en verlangens gekend hebben en met dezelfde vragen hebben geworsteld, werkt verruimend en relativerend. (In de eredienst bewerkt dit overstijgen van mijzelf ook een gevoel van saamhorigheid met de andere aanwezigen. In de context van de ritus werken de symbolen gemeenschapsstichtend!) (3) Wanneer ik mij inleef in de personen van het bijbelse verhaal, kan zich ook bij mij de bewustzijnshouding ontplooiën die je zou kunnen duiden met het begrip 'Religieus perspectief'. Kenmerkend voor geloofsverhalen en religieuze mythen is immers dat zij ons vertellen over mensen

¹ Aldus prof. D. Pollefeyt in een referaat voor de godsdienstinspectie dec. 2004

die in de ban zijn gekomen van een werkelijkheid die zij als eigenlijker en wezenlijker zijn gaan ervaren dan de gewone werkelijkheid. Zo helpen zij ons om het heilige te zien en te ervaren.

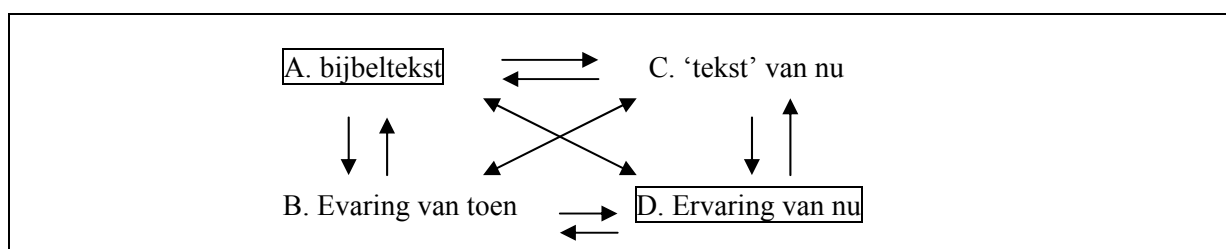
Hermeneutiek

Een verhaal kan op zichzelf niets. Ook bijbelse verhalen niet. Zonder gehoord, gelezen - dat wil zeggen: *verstaan, geïnterpreteerd* - te worden is het verhaal nergens. De discipline die zich bezighoudt met de **kunst van het verstaan** en het vertolken van teksten, heet hermeneutiek.

Sommige christenen menen rechtstreeks van de oude bijbeltekst naar de hedendaagse ervaring te kunnen overstappen. Die handelwijze treft men bvb bij fundamentalisten aan. Volgens hen staat alles in de bijbeltekst zelf: Er staat wat er staat! De bijbel is niet voor niets het onfeilbaar woord van God, gedicteerde openbaring van God aan de mensen. Deze opvatting is echter onmogelijk aan te houden. Al vlug ondervindt de doorsneelezer dat de bijbeltekst zelf te concreet en te historisch gesitueerd (*Sitz im Leben*) is voor een 'rechtlijnige' aanwending voor hedendaagse problemen. De tekst(en) moet dus geïnterpreteerd of hermeneutisch ontsloten worden. Het **bijbeldidactisch vierkant** of de *hermeneutische vierhoek*² geeft hoe aan wie of wat met wie of wat in gesprek komt. Het gaat om de volgende polen:

bijbeltekst - (als neerslag van een) toenmalige ervaring - (hedendaagse) 'tekst'- (als neerslag van een) hedendaagse ervaring.

Tussen die vier polen bestaat een wisselwerking. Er zit een 'intertekst' in een tekst. In schema:

Uiteindelijk gaat het om de vraag wat de bijbeltekst voor leven nu te betekenen heeft en te doen geeft en omgekeerd. De **dialog** gebeurt via het oproepen van de vroegere ervaring die in de bijbeltekst ter sprake komt en bvb via een hedendaagse 'tekst' die een ervaring van nu vertolkt.

De vier componenten omschrijft hij als volgt:

- Met 'bijbeltekst' is bedoeld de tekst van een bijbelgedeelte.
- de 'ervaring van toen' wijst de ervaring aan die in de bijbeltekst ter sprake komt of waarnaar de bijbeltekst verwijst.
- Bij 'tekst van nu' komen aan bod niet-bijbelse eigentijdse teksten, foto's, cartoons, muziekstukken.
- De 'ervaring van nu' wijst de ervaring aan onder en achter de teksten van nu, alsook bvb de ervaringen van de gesprekspartners (leerlingen) zelf.

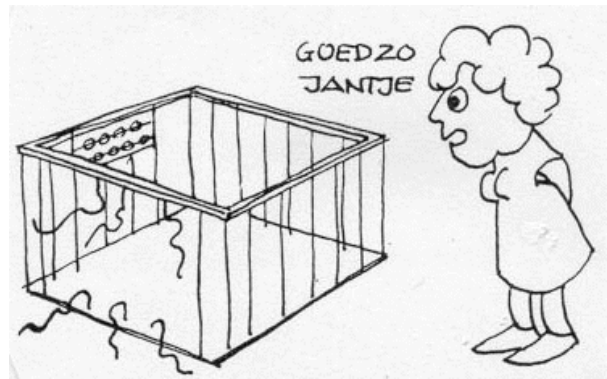
² Deze hermeneutische vierhoek is uitgewerkt door de Nederlandse catecheet E.R. JONKER (*Aan het woord komen*, 1992).

Wezenlijk voor het gebruik van dit schema is, dat elk van de vier invalshoeken op zichzelf staat. De onderlinge relatie tussen de vier gesprekspartners (bijbeltekst, ervaring van toen, tekst van nu en ervaring van nu) kan omschreven worden met het woord 'interrelatie'³.

De bijbel is één groot verhaal, met vele kleine verhalen. Het verhaal en de vele teksten kun je benaderen of vanuit vogelperspectief (het geheel overschouwend) of vanuit kikkerperspectief (er middenin vertoevend)⁴. Uiteraard vraagt een goede lezing om beide benaderingen. Meer inhoudelijk kan gesteld dat in een pedagogische context het bijbelverstaan een verhaal met drie lagen is. Slechts de combinatie van de drie ingrediënten of **lagen** maken het geheel lekker (denk aan een lasagne ..), creëert ruimte voor de 'interrelatie'.

- De eerste laag: de bijbel is een verhaal over God, over Godservaring doorheen de menselijke beleving en geschiedenis(sen). De bijbel is neergeschreven ervaring omdat die ervaring doet geloven in het leven en opdat de ervaring blijvend vrucht zou kunnen dragen. Het OT is een lang getuigenis van mensen die God als reisgezel in hun leven aanwezig weten. Het NT getuigt over het leven van Jezus en over zijn Gods-aanwezigheid onder en in de mensen. Die wezenlijk levende ervaring van God en Jezus onder de mensen is de eerste, diepste laag.
- De tweede laag is het verhaal van een gemeenschap, de kerk, de leerkracht, .. Dit laagje is eigenlijk een bindlaagje. Het helpt jongeren om hun persoonlijk levensverhaal te laten verbinden met het bijbelse verhaal. Het eerste laagje 'Gods verhaal' sluit niet automatisch aan bij het laagje 'levensverhaal'. De bijbelse verhalen zijn niet alleen geschreven in een andere cultuur maar ook met een andere Godservaring en een andere theologie. De persoonlijke God is voor vele jongeren en jongvolwassenen een vreemde ervaring. Die kennen ze niet. De bemiddeling door de kerk, de leerkracht die dit wel ervaren, is dus van wezenlijk belang.

- De derde laag is het levensverhaal van de tiener. Natuurlijk is het niet zo dat iedereen een vijfde of een zesde evangelie moet schrijven. Wel is het zo dat de Godservaring, het bijbelse verhaal vandaag verdergaat en ... 'De bijbel groeit doorheen de lezer', zei Gregorius de Grote ooit. De eigen levensverhalen geven mede betekenis aan de bijbelse verhalen.

³ Schillebeeckx hanteert dit woord om er de ontmoeting tussen het christelijk verleden en het christelijk heden mee te omschrijven. Hij wil voorkomen dat het gesprek een onschuldig onderonsje wordt, een ontmoeting zonder spanning. Voor het begrip 'interrelatie' geeft hij de volgende verantwoording:

"De term 'interrelatie' is bewust gekozen; hij is vaag genoeg om heel het brede gamma dat er ligt tussen enerzijds duidelijke identiteit (het klikt) en anderzijds onmiskenbare niet-identiteit (het botst) te omvatten: van correlatie tot conflict en confrontatie, van algehele identificatie tot partiële herkenning en ten slotte niet-herkenning" (*Mensen als verhaal van God*, 1989, 54.)

⁴ Geert Van Oyen

Didactiek

Godsdiensdidactisch krijgt de omgang met de bijbel te vaak iets voorspelbaars en iets **voorgeprogrammeerd**. Het is dan geen gebeuren meer waaraan men actief kan en mag participeren, en waarvan het einde nog open is, maar een reeds volledig uitgeschreven draaiboek waarvan bij de eerste scène al geweten is wat de les is en hoe het verhaal zal eindigen. Jongeren voelen meestal heel scherp aan wanneer hen een waarheid wordt opgelegd, die ze zelf niet meer te ontdekken hebben, maar die hen als een microgolfopgewarmde tweedehandsmaaltijd wordt voorgeschoteld. Stel je voor, pas tiener, en je hoort al het laatste woord over het leven boeiend of saai ... daar is geen twijfel meer mogelijk.

Slechte leessleutels zijn:

- moraliseren: een bijbelverhaal benaderen alsof het een zedenles is, als een vorschrijven van brave burgerlijkheid. Weg alle inspiratie ...
- historiseren: de bijbel benaderen als een precies verslag van echt gebeurde feiten. Tja waarom de bijbel dan niet overlaten aan het vak geschiedenis ...
- psychologiseren: je vult personages in vanuit eigen aanvoelen, de inleefmogelijkheden van de luisteraar en de bedoelingen van de vertellers lijken van geen tel ...
- esthetiseren: de bijbel zien als een inktik in een paradijselijke situatie. Je rondt de scherpe kanten van het verhaal af en maakt alles mooi. Dit kan ook gebeuren via de illustraties. Onder andere de afwijzing van Jezus door velen - ook goede mensen - wordt dikwijls verzwegen
- fundamentalistische benadering: de bijbel benaderen als een letterlijke openbaring. Het boek gaat dan wel over God, maar het is daarom nog geen boek van God.

Typisch voor de slechte sleutels is dat ze geen toegang geven tot de innerlijke dynamiek van de oorspronkelijke tekst en alleen een verengende interpretatie toelaten. Ze hebben meer oog voor de eigen opvatting, om er de eigen machtspositie mee te ondersteunen of om er de eigen onmacht mee te verdoezelen, dan voor de rijkdom die in de bijbel ligt vervat. Wie gelooft dat de Bijbel een **bron van leven** is, zoekt zelf naar nieuwe wegen om deze bron verder te laten stromen.

Soms beperkt het bijbelse godsdiensonderwijs zich bovendien ook tot een soort **mini-cursus** exegese, waarbij dan nog de klemtoon haast exclusief komt te liggen op een redactionele benadering van de bijbel of een opeenstapeling van weetjes en realia

Verschillend taalgebruik ...

In het **digitale tijdperk**, en dit is geen nadeel, wordt de bijbel een tekst tussen teksten, een verhaal tussen de vele, steeds beter toegankelijke verhalen. In een door elektronische geschriften gecreëerd klimaat, lijkt het erop dat er geen teksten meer zijn die door iedereen zouden moeten gelezen worden. Specialisten zijn van oordeel dat deze overgang even grote verschuivingen zal teweeg brengen als de overgang van de mondelinge traditie naar het geschreven woord en van het geschreven naar het gedrukte woord. Er is immers een heel groot verschil tussen het lezen van een boek en het lezen van een tekst in een geïntegreerde, interactieve en virtuele elektronische

omgeving. Het gevaar van één permanent, gefixeerd enkelvoudig centrum is dat het tiranniek kan worden. "Hyperteksten geven de mogelijkheid van een veranderend en dynamisch concept van

centrum, van een multi-gecentreerd en zelfs zichzelf oneindig hercenterend tekstuniversum, waarbij centra worden vastgesteld door de complexe interactie tussen miljoenen individuele lezers”.⁵

‘Het beste moet nog komen’, luidt de titel van een radioprogramma, het zou ook de verwachting kunnen zijn bij elke bijbelbenadering. Het beste moet nog komen. Niet de lesvoorbereiding van leerkrachten (of leerlingen), niet wat we weten is het beste.

Van onderonsje tussen leerkracht (of leerling) en leerstof gaat het naar onder-elkaar-wijs bij de bijbel, da’s pas godsdienstonderwijs, dat is echte ‘interrelatie’! Eeuwig is niet geeuwig. Het beste moet nog komen boeiend.

De open of vrije Bijbellezing mag dan al aangewezen zijn, toch wordt ze nog dikwijls bevestigd. Ook Erasmus (15de-16de eeuw!) werd ermee geconfronteerd en hij kende het voornaamste argument van de tegenstanders: indien leken zomaar de Schrift lezen en interpreterden, konden uit deze particuliere opinies gemakkelijk ketterijen groeien. Volgens Erasmus was dit evenwel geen reden om eenvoudige mensen de lectuur van de Schrift te ontzeggen, ook al was er hier of daar wel iemand in dwalingen vervallen. De ketterij was immers niet veroorzaakt door het lezen op zich, maar door de zondige ingesteldheid van de mens die de Schrift misbruikte. Hij voegde er dan nogmaals een waarschuwing aan toe: mensen mochten niet proberen de Schrift om te buigen naar hun eigen verlangens of opinies, maar moesten, omgekeerd, hun eigen zienswijze en levensstijl aan de evangelische regel aanpassen⁶, een idee die hij blijkbaar zo belangrijk vond dat hij ze ook al in de opdracht aan keizer Karel verwoordde⁷.

Kinderen en jongeren moeten ruimte en groeikansen krijgen (en nemen) in hun omgaan met de bijbel. Grosso modo groeien ze doorheen de volgende vier stadia van bijbellezen⁸

⁵ Prof. Pollefeyt

⁶ ERASMUS, *Paraphrases* (Ed. COTTIER), I. 296-309: “Sed illud inprimis cauendum ne Scripturam tentes ad tuas cupiditates, tuaque decreta detorquere, sed ad huius regulam potius tuas opiniones ac vitae rationem attempera. Alioqui ex huiusmodi fontibus nascitur asseuerandi peruicacia, nascuntur contentiones, nascuntur dissidia et odia, nascuntur haereses fidei simul et christianae concordiae venena. Neque tamen protinus arcendi sunt a sacris Libris idiotae, si quis exortus fuerit qui per hanc occasionem prolapsus sit in errores. Neque enim istud lectionis vitium est, sed hominis.”

⁷ ERASMUS, *Caesari Carolo, eius nominis quinto* (Ed. COTTIER), I. 168-170: “... nec euangelicam scripturam ad suos accommodet affectus, sed suam vitam suasque cupiditates ad huius regulam corrigat.”

⁸ Benoît Standaert op een nascholing voor godsdienstleerkrachten, jaren terug ...

- *de fantastische bijbel*: woord en beeld gaan helemaal hand in hand. De bijbel is intrigerend. Deze lezing is niet te veronachtzamen: zij vormt het verre landschap van onze lectuur, maakt ons tot tijd- en volksgenoten van Mozes, David, Jezus, ...

- *de bijbel van pluizer*: dit stadium beantwoordt aan de adolescentie: de leeftijd van de ontwakende nieuwsgierigheid. Men wil weten, verifiëren, in alle richtingen de tekst toetsen. Vragen die een mens een leven lang kunnen boeien. De moderne exegese vindt haar voedingsbodem grotendeels op dit niveau. Niet weinigen tuimelen langs deze toegangspoort de bijbel binnen.

- *het woord om van te leven*: men leest nog slechts omwille van het leven. Men gaat onder het woord staan. 'In uw licht zien wij licht'(Ps.36, 10). Enkele teksten kunnen volstaan. Bepaalde teksten worden lijfspreuken. In dit woord wil ik leven en sterven.

- *het boek zonder boek*: lezen hoeft niet eens meer. Er is de concentratie op enkele stukken die steeds inniger en bevrijdender in ons gaan spelen. Het kan voorkomen dat lezen zelfs niet meer gebeurt zoals bij de oudere monnik die nog enkel de ogen sluit.

Er is geen leeftijd voor elk stadium. Je kunt al heel jong leven van de woorden en bejaarden kunnen geboeid blijven door historisch-kritische vragen. In de liturgie treden de vier stadia vaak samen op: fantasie, kritische verantwoording, woorden ten leven met en zonder boek.

Werkvormen⁹

1. Eindredacteur...

Vertel aan de jongeren een verhaal uit de bijbel. Zeg vervolgens aan de jongeren dat zij eindredacteurs zijn van een grote uitgeverij. Het verhaal dat ze zonet hoorden gaat uitgegeven worden in boekvorm. Als eindredacteur moet iedere jongere een titel bedenken voor het boek en een kaft ontwerpen. Belangrijk daarbij is dat zowel de titel als de kaft iets moeten prijsgeven van de inhoud van het verhaal.

Wanneer alle jongeren het verhaal op deze manier hebben verwerkt, zet iedereen zich in een kring en verklaart de gekozen titel en het ontwerp van de kaft. Van hieruit kan er een gesprek worden gevoerd over het bijbelverhaal. Of de jongere moet als eindredacteur argumenteren waarom hij het boek, het verhaal niet zou uitgeven.

2. Schrijf een biografie...

Lees aan de jongeren een bijbelverhaal voor waarin er duidelijk een bepaald persoon naar voren komt. Laat de jongeren na het voorlezen van het verhaal zelf de rest van het leven van een bepaald personage neerschrijven. In het groepsgebesprek achteraf zal blijken dat iedereen een verschillende levensloop heeft uitgetekend. Waarom werden bepaalde keuzes gemaakt? Wat zegt dat over onszelf?

Mogelijke verhalen en personages:

- Zacheüs Lc. 19,1-10
- Bartimeüs Mc. 10, 46-52
- De gestenigde vrouw Joh. 8, 1-11
- Lazarus Joh. 11, 1-46
- De jongen met de vijf broden en de twee vissen Mt. 14, 13-21
- De jongeling die bedroefd naar huis gaat Mt. 19, 16-30

⁹ De meeste van deze werkvormen kwamen aan bod in werkwinkels op de dag voor de godsdienstleerkracht, bisdom Brugge

3. *Tableau vivant...*

De bedoeling van een tableau vivant (een levend schilderij) is de inleving. De jongeren nemen de rol van een personage op zich, maar die rol is beperkt in 'tijd': het is een momentopname zoals op een schilderij of een foto; én beperkt in 'plaats': de personages bewegen niet.

Aanzet:

Een fragment uit een verhaal, een foto, één tekening uit een stripverhaal, een bepaalde situatie, ... kunnen aanleiding geven tot een 'tableau vivant'.

Leg de jongeren uit wat een 'tableau vivant' is: het zo getrouw mogelijk nabootsen van wat in een fragment gezegd wordt of van wat op een foto, een tekening of in een situatie te zien is.

Bepaal samen met de jongeren het fragment dat je gaat uitbeelden.

Vraag wie van de jongeren een bepaald personage wil nabootsen en dus een bepaalde houding wil aannemen.

Geef de overgebleven jongeren de opdracht zorgvuldig te observeren. Mogelijke observatie-items zijn:
- welke gelijkenissen zijn er met het origineel?

- welke verschillen zijn er met het origineel?

- ...

Actie:

Het 'tableau vivant' wordt neergezet (gevormd).

Je geeft de jongere aanwijzingen omtrent houding, mimiek, lichaamstaal, ... Zo bouw je het tableau vivant op. Als iedereen denkt klaar te zijn,

laat je het geheel even stilstaan. Dat is het

moment waarop de anderen écht kunnen observeren.

Actualisering:

Het 'tableau vivant' wordt verbroken. De jongeren gaan in de kring zitten. Er volgt een gesprek. Vraag eerst naar de gevoelens van degenen die deelnamen aan het tableau vivant. Daarna komen de observatoren aan het woord. Vraag ten slotte wat het tableau vivant zoal heeft opgeroepen bij hen.

wenk:

- Het is heel verrassend om hetzelfde 'tableau' door verschillende jongeren te laten neerzetten. Eenzelfde fragment of situatie kan daardoor een totaal andere uitstraling krijgen.
- Het 'tableau vivant' echt fotograferen werkt stimulerend.

4. *De lege stoel*

Uitleg van de werkvorm

- Het bijbelverhaal wordt voorgelezen.
- De jongeren zitten in een halve kring.
- Vooraan staat een lege stoel.

1. Aanzet:

Vraag de jongeren de ogen te sluiten en terug te denken aan het bijbelverhaal (over ...) dat werd verteld. Benadruk dat de jongeren niets over het verhaal hoeven te zeggen, maar dat zij enkel moeten proberen zich te herinneren wat zij nog weten. Na korte tijd mogen zij de ogen weer openen.

2. Actie:

a) Vertel de jongeren dat een bepaald personage (het kan ook een dier zijn) uit het verhaal op bezoek komt in de groep. Haal de ingebeelde bezoeker op aan de deur en stel hem/haar voor aan de jongeren. De ingebeelde bezoeker neemt plaats op de stoel die duidelijk zichtbaar klaarstaat (en die leeg blijft).

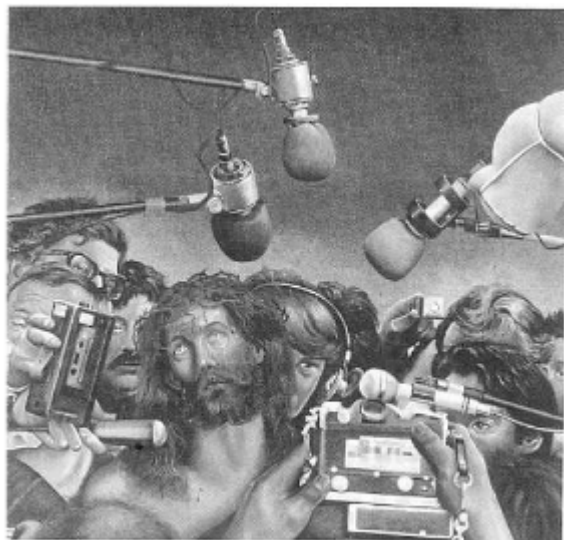
b) De jongeren mogen vragen stellen aan de bezoeker.

c) Demonstreer vooraf hoe dat verloopt: "Je gaat voor de stoel staan, je zegt de naam van de persoon op de stoel en je stelt je vraag. Luister of je een antwoord krijgt. Als dat het geval is, ga je achter de stoel staan. Je legt je handen op de rug van de stoel en je geeft het antwoord in de ik-vorm. Als je geen antwoord hoort, ga je terug op je plaats zitten. Wie het antwoord wél hoort, mag achter de stoel komen staan en het antwoord in de ik-vorm formuleren. Het is heel belangrijk dat je deze werkwijze demonstreert. Op die manier weten de jongeren beter

hoe de vork aan de steel zit én bijt jij meteen de spits af als 'eerste vraagsteller'.

d) Het gebeurt dat je meer vragen moet stellen vooraleer één van de jongeren het durft. Maar eens de drempel overwonnen, slaat de werkvorm erg goed aan bij 6- tot 8-jarigen.

e) Beëindig de werkvorm als er geen vragen meer zijn. Begeleid de ingebeelde bezoeker terug tot aan de deur, terwijl de jongeren hem gedag zeggen.

Tite pagina Religion Heuse, december 1988

f) 'Ontrol' de stoel door die rond te draaien op één van de achterste poten, terwijl je zegt:

"Kijk, de stoel is leeg; het is weer een gewone stoel."

3. Actualisering:

a) Ga zelf op de stoel zitten.

b) In eerste instantie stel je algemene vragen aan de jongeren: "Hoe was het om dat te doen? Wat vonden jullie prettig en waarom? Wat vonden jullie niet prettig? Waarom niet?"

c) Probeer te verkrijgen dat de jongeren de band leggen tussen het verhaal en hun eigen leven door vragen te stellen als: "Zijn er dingen waaraan jullie moesten denken toen jullie een bepaalde vraag of een bepaald antwoord hoorden? Wie van jullie heeft al eens iets meegemaakt dat je in een bepaalde vraag of een bepaald antwoord hoorde? Vertel eens ..."

Het helpt als je eerst zelf verwoordt wat de vragen en antwoorden bij jou hebben opgeroepen.

d) Als alles gezegd is, vertel je het verhaal opnieuw, zodat de jongeren de oorspronkelijke versie kunnen vergelijken met de vragen die ze gesteld hebben en de antwoorden die ze gegeven hebben. Na het vertellen van het verhaal is de werkvorm ten einde.

5. Onderzoek

Deze werkvorm wil jongeren uitdagen om individueel stil te staan bij bijbelteksten en vervolgens hun ervaringen in groep te delen.

1. Aanzet

Iedere deelnemer ontvangt een fotokopie van een tekst.

2. Individuele verwerking

Daarop kan ieder reageren d.m.v. vraag- en uitroeptekens, pijlen, onderstreping en commentaar in de kantlijn bij een vers of een gedeelte van een vers. Om de tekst is voldoende ruimte om dat commentaar kwijt te kunnen.

- Een ? plaats je als iets onduidelijk is, je het niet begrijpt.

- Een ! als er bij jou een lichtje gaat branden, nu begrijp ik het!

- Een -> plaats je als een vers of een gedeelte van een vers jou raakt.

Onderstreep wat volgens jou de kern is van dat gedeelte.

3. Groepsgesprekjes

Bespreek in kleine groepjes (2 - 4 personen) punt voor punt waar tekens zijn gezet en geef toelichting. Idem voor het onderstreepte.

Variatie op de werkvorm

Voor de plenaire bespreking kunnen de deelnemers eerst twee aan twee hun commentaar vergelijken en bespreken.

6. Schrijfgesprek

1. De groep wordt verdeeld in groepjes van vier of vijf.

2. Ieder krijgt een vel onbeschreven papier.

3. Schrijf op het papier uw reactie op dit bijbelgedeelte of een tekst uit dit bijbelgedeelte, die jou raakt. Neem hiervoor 4 à 5 minuten.

4. De blaadjes papier worden vervolgens doorgegeven aan de linkerbuurman/-vrouw.
5. Je leest wat de ander geschreven heeft en je schrijft er direct jouw reactie of commentaar onder. Schrijf eerlijk wat je ervan vindt.
6. Na 3 à 4 min. geeft iedereen zijn blad door aan de linkerbuurman/-vrouw. Ieder leest weer voor zichzelf de stelling en de reactie en reageert daar weer op.
7. Stap 4 herhalen we nog één keer. Waarna iedereen zijn eigen blaadje terugkrijgt. Lees alle reacties.
8. Hierna bespreekt je één voor één de resultaten van de schrijfronde. Zorg er met elkaar voor dat je in de beschikbare tijd alle papieren bespreekt.
9. Rond de bespreking af.

Variatie op de werkvorm

- I.p.v. op een tekst te reageren is het ook mogelijk zelf vragen te stellen.
- Ook kan gereageerd worden op een stelling.

7. De methode Lagarde

'Jean a trois an. Il a devant lui un gros cube bleu qui contient d'autres cubes plus petits emboîtés les uns dans les autres. Mais Jean ne le sait pas encore, il regarde le gros cube bleu. Soudain il se penche, s'empare du cube et le soulève. A sa stupéfaction, il découvre dessous un autre cube plus petit, mais vert celui-ci. Il remet le cube bleu à sa place et refait plusieurs fois l'opération avec une certaine joie: il va du bleu au vert et du vert au bleu....Jean recommence alors toutes les opérations: il [ote le bleu, puis passe au vert, retrouve le rouge, s'en empare et cherche de nouveau à sortir le jaune du rouge, mais le cube jaune semble d'une nature

particulière. Il n'est ni comme le vert, ni comme le bleu, il est toujours collé au rouge....'
(uit 'Animer une équipe en catéchèse', blz. 16-17)

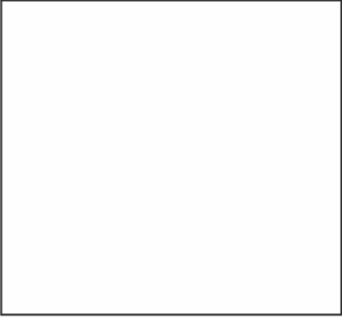
De bijbelverhalen en woorden in vier stappen laten spreken:

- de blauwe fase: de bijbel vertellen, zijn verhaal laten doen;
- de groene fase: bijbelverhaal situeren in liturgie, cultuur... laten herkennen (functie);
- de rode fase: vragenderwijs omgaan met de tekst;
- de gele fase: boodschap ontdekken.

8. De opbouw

De titel is ...

1.

Het begin, de verwachting

2.

Wat gebeurde er?
Wat bracht de verandering

3.

De climax,
het hoogte-/dieptepunt

4.

Wat er tussen climax
en einde gebeurde

5.

Het einde of terugblik

9. Stellingengesprek

Kies bij dit bijbelverhaal drie van de onderstaande *stellingen*.

Je verbindt de uitspraak met het verhaal.

Daarna beantwoorden jullie volgende vragen:

- Op welk(e) personage(s) is de uitspraak van toepassing?

- Wat betekent de stelling concreet voor dit personage?
 - Wat is jullie eigen groeps mening ten aanzien van de stelling?
- A. Wie eenmaal met het gerecht in aanraking komt, is niet meer te vertrouwen.
 - B. Wie zijn leven opnieuw wil beginnen, kan dit nooit met een onbeschreven blad.
 - C. Als je uit een sociaal arm gezin komt, zal het altijd lastiger zijn om het waar te maken in je leven. Je kunt niet doorgeven wat je zelf niet kreeg.
 - D. In therapie gaan en praten over problemen, lost zelden iets op. Enkel de therapeuten worden er beter (lees rijker) van.
 - E. Als jongere heb je het voorrecht om niet te veel te hoeven wikken en wegen voor je iets doet. Loopt het eens mis, so what! Het is allemaal nog niet zo erg.
 - F. Een kind aannemen als adoptieouder of stiefouder levert altijd problemen op. Iedereen wil zijn eigen roots weten.
 - G. Het is niet moeilijk om met iets te starten, maar volhouden is een andere zaak.

10 Filosoferen

Je kan blijven stilstaan bij één aspect uit een verhaal en daar verder op filosoferen.

Voorbeeld:

Waarom zegt het verhaal pas nadat Lazarus naar buiten is gekomen:
 “Maak de doeken los”?

11 Bibliodrama

‘Bibliodrama is een speelse en tegelijk ernstige manier om met de bijbel om te gaan¹⁰’.

Speels :

Een bijbelverhaal wordt in actie omgezet door uitbeelding, inleving, mimiek, dialoog, rolinvulling. Bij een eerste kennismaking met bibliodrama doet dit misschien wat vreemd aan. We zijn het niet gewoon om op zo’n manier met de bijbel om te gaan.

Gewoonlijk lezen of vertellen we een bijbelverhaal, denken erover na, bemediteren een perikope of proberen het te vertalen, te actualiseren zodat het verstaanbaar wordt voor onszelf of de toehoorders tot wie we ons richten.

In bibliodrama proberen we ons in te leven in de rol van één van de personages, we geven er gestalte aan en brengen zo het verhaal tot leven.

Ernstig :

Aan de hand van bepaalde technieken en werkvormen komt er een zekere dynamiek in het spel waardoor niet alleen het verhaal en de geloofservaring die erin vervat zit tot leven komt, maar waarbij ook de eigen levens- en geloofservaring aangeraakt wordt en in beweging komt.

Na het voorlezen van de bijbeltekst zoeken we naar de verschillende rollen die erin voorkomen en kijken we naar hun plaats in het verhaal: welke personen, plaatsen staan er tegenover elkaar in het verhaal? Zijn er conflicten, spanningen tussen bepaalde personen? Wie moet stelling nemen tegenover wie?

De begeleider geeft wat achtergrondinformatie en uitleg bij het verhaal zodat dit in zijn juiste context wordt geplaatst, er geen misverstanden bestaan over de kern van het verhaal, het verhaal vlot kan gespeeld worden en hindernissen zoveel mogelijk vermeden worden.

Daarna geven we de verschillende rollen een plaats in de ‘speelruimte’ en kiezen de deelnemers een rol waarin zij zich het best herkennen.

¹⁰ Bieke Vercamer op de dag van de godsdienst 2005. Zie voor meer uitleg bij deze werkvorm op de diocesane webpagina van het vak naar de bijdrage van Bieke Vercamer en Kathleen Boedt

In een eerste kennismakingsronde geeft de begeleider aan elke deelnemer de kans zichzelf voor te stellen. vb. 'Ik ben een toeschouwer. Ik kom van ver en ik kom kijken naar Jezus omdat ik Hem beter wil leren kennen'.

Het is best mogelijk dat verschillende spelers voor eenzelfde rol kiezen. Dat is geen probleem omdat de keuze gemaakt wordt vanuit een eigen geschiedenis, een eigen ervaring, een eigen achtergrond en in die zin elke rol 'uniek' is.

In een tweede ronde confronteert de spelleider de spelers met hun eigen rol en de rol van de anderen waardoor het verhaal tot leven wordt gebracht.

De begeleider geeft hier geen betekenissen of eigen bedenkingen aan de spelers. Hij legt ook geen spelrichting op. Hij waakt wel over de getrouwheid aan het bijbelverhaal en kan ter suggestie of confrontatie elementen uit het verhaal aanreiken.

Dit vraagt van de begeleider een groot inlevingsvermogen om deze verschillende werelden samen te brengen.

Dit veronderstelt eveneens een degelijke voorbereiding en soms ook wat deskundigheid om het spel goed te leiden, zodat het trouw blijft aan de bedoeling die steeds voor ogen wordt gehouden: nl. "Een bijbeltekst en de geloofservaring die erin opgetekend ligt, in confrontatie brengen met onze eigen geloofs- en levenservaring, samen met anderen, eerlijk zoekend, bevragend vanuit het geloof, zodat God zelf daarin aan het woord komt."

Er komt een dialoog tot stand tussen de wereld van de bijbel en die van de deelnemers.

Het 'bevreemdende' van bibliodrama is dat je tegelijk verschillende werelden ervaart die elkaar 'raken'.

Enerzijds heb je de wereld waarin de bijbeltekst thuishoort :

een welbepaalde tijd, een zekere context, bepaalde mensen met een eigen levensgeschiedenis.

Anderzijds komt dit verhaal af op mensen van vandaag, met een eigen geschiedenis, eigen levens- en geloofservaringen, twijfels, vragen, ...

Deze werelden 'ontmoeten' elkaar in bibliodrama en brengen een innerlijke dynamiek op gang.

Er ontstaat een wisselwerking tussen beiden de bijbeltekst kan aan de speler iets 'openbaren' dat hij nog nooit eerder gezien had in dit verhaal, maar in de wijze waarop hij inspeelt op deze openbaring, op deze voor hem 'nieuwe werkelijkheid', reikt hij op zijn beurt aan het verhaal nieuwe betekenissen en concretisering aan vanuit zijn eigen geloofs- en levenservaring.

Deze elementen uit het eigen leven actualiseren en hertalen van dit bijbelverhaal dat zich vele jaren geleden afspeelde, naar een verhaal dat vandaag aan deze concrete mens gebeurt, hier en nu, in deze tijd.

12. Thematisch onderzoek

Je kunt leerlingen leren werken met de bijbel, al doende vanuit hun interesses en/of leerplanterreinen en -onderwerpen (die trouwens aansluiten bij hun beginsituatie). Laat de leerlingen bvb in de bijbel opzoeken wat er te vinden is rond vriendschap. Leer ze werken met de zoekfunctie op de Willibrordpagina, enz.

TIPS

- zorg dat de klas op een of andere wijze rechtstreeks toegang heeft tot de bijbel, elke les opnieuw (de voornaamste bronnen moeten immers beschikbaar zijn). Dit kan via internet, een doos schoolbijbels (en waarom ook niet enkele kijkbijbels daartussen). De leerkracht heeft uiteraard zelf steeds beschikking over een bijbel ...
- de bijbel is in een lescontext een leer-middel. Niet het laatste woord, maar een werktekst. De bijbeltekst kan nooit tot 'buikspreker' gemaakt worden van onze op voorhand vastgelegde opvattingen. De tekst kan een veel complexere en rijkere betekenis geven dan wat pedagogisch en theologisch voorgeprogrammeerd kan worden. Geloven in de kracht van het woord.
- Eigenlijk kun je alleen maar een verhaal vertellen waar je zelf iets mee hebt. Als er geen vuur is, kan er geen vonk overspringen. Als er tussen hoofd en ingewanden niets gebeurt, gebeurt er tussen de verteller en zijn gehoor ook niets, dat is een oude wet. Een verstandig mens vertelt dan ook geen mop die hijzelf niet leuk vindt, want dan valt die grap zéker. Laat nooit een leesrooster je dwingen een verhaal te vertellen waar je zelf niet koud of warm van wordt.
- BSO-leerlingen (2e/3e graad) “(...) *leven meer dan ooit in een beeldcultuur. Zij zijn niet tekstgericht en denken eerder vanuit praktijkervaringen. Vandaar dat de audiovisuele media (nu het onderwijs zich meer situeert in de context van de multimedia) niet zo zeer middelen zijn ter illustratie, maar wel documenten ter analysering.*”¹¹ We zoeken dus best naar beeldende verhalen (bv de Jacobsverhalen) of verbeelding (bv verfilming of schilderij) van verhalen, of naar een versterkte narrativiteit (bv bijbelversie van Nico ter Linden).
- activerende werkvormen: bibliodrama, vloergesprek, doe-activiteiten bv de zeven werken van barmhartigheid (zie VTI Veurne)
- Godsdienstpedagogisch gezien is een ‘*resistant reading*’ van de tekst even waardevol en leerzaam als een beamende lectuur van een bijbelpassage.
- Straks in Zevenkerken Loppem, komt er een bijbelhuis.
- <http://www.kuleuven.be/thomas/algemeen/actualiteit/lesimpulsen/bijbel/bijbelfiches/> (cfr. infra).
- De film 'The Nativity Story' over de geboorte van Jezus. Om in de godsdienstles met deze film aan de slag te gaan volgens het leerplan godsdienst ontwikkelde het Thomasteam een 'in de kijker' onder de titel: 'Geroepen tot het onmogelijke?' over het bijbelse geboorteverhaal. Dit is de vijftigste 'in de kijker' voor het secundair onderwijs en deze is te vinden op: http://www.kuleuven.be/thomas/secundair_onderwijs/in_de_kijker/50_nativity.php.
- Ten slotte wijzen wij u nog graag op de bijdrage over 'Kieslowki en de bijbel' onder de titel 'Verhaal als ontmoeting' die opnieuw beschikbaar is, nu in de nieuwe lay-out van Thomas (<http://www.kuleuven.be/thomas/algemeen/actualiteit/lesimpulsen/bijbel/kieslowski/>)
- Voor wat het gebruik van de verschillende Bijbeluitgaven betreft verwijzen we graag naar GO-AL nr. 7 bij de rubriek vragenderwijs-delenderwijs. Deze GO-AL is te vinden op de diocesane webpagina onder de rubriek 'nieuwsbrief'.
- Een aantal leerlingen haakt af als de letterlijke bijbeltekst wordt gelezen, maar ze haken aan als ze een boeiende vertelling door de leerkracht met eigen accenten krijgen.
- Gecombineerde aanpak van vertelling en lezing waarbij de volgorde kan wisselen of de lezing tot enkele kernverzen kan worden beperkt. (vertellen en achteraf passages letterlijk lezen voor de bespreking van de tekst).
- De tekst door een leerling "belachelijk" traag laten lezen.
- Rolverdeling bij de lezing waardoor er stemwisseling tijdens de lezing komt.
- Lees Marcus of het lijdensverhaal eens volledig, met prikkels om het lezen te smaken. Lees bv eens vanuit de aandacht voor de vragen die aan mensen worden gesteld of door mensen aan Jezus of zijn leerlingen.

¹¹ “Leerplan r.-k. godsdienst voor het secundair onderwijs in Vlaanderen”, pag. 128

Een evangelische jongerengroep uit Nürnberg is verantwoordelijk voor de uitgifte van de kalender, waarvan de opbrengst ten goede moet komen aan het christelijk jeugdwerk in die plaats. Een naakte Eva voor een altaar leverde het meeste commentaar op.

Internettips:

<http://www.bijbel.net/wb/>
<http://www.bijbelencultuur.nl/>
<http://www.downloadbijbel.nl/>
<http://www.denationalebijbeltest.nl/doetest.html>

Overzicht van de Thomasbijbelfiches, geordend volgens bijbelboek.

- 1 [De schepping](#)
Genesis 1,1-2,4a
- 2 [Kaïn en Abel](#)
Genesis 4,1-16
- 3 [De roeping van Mozes](#)
Exodus 2,23-4,27
- 4 [Mozes en de brandende doornstruik](#)
Exodus 3,1-6
- 5 [De gelofte van Jefta](#)
Rechters 11,29-40
- 6 [Het boek Ruth](#)
Ruth 1-4
- 7 [David tot koning gezalfd](#)
Eerste Boek Samuël 16,1-13
- 8 [David en Batseba](#)
Tweede boek Samuël 11,1-27
- 9 [Het visioen van de beenderen](#)
Ezechiël 37,1-14
- 10 [Afstamming van Jezus](#)
Matteüs 1,1-17
- 11 [Herkomst en naamgeving van Jezus](#)
Matteüs 1,18-24
- 12 [De magiërs uit het Oosten](#)
Matteüs 2,1-12
- 13 [Maak je geen zorgen!](#)
Matteüs 6,19-34
- 14 [De arme weduwe](#)
Marcus 12,41-44
- 15 [Maria Magdalena bij het lege graf](#)
Johannes 20,1-2.11-18

Literatuurtips:

Nico TER LINDEN, Het verhaal gaat ... (6 delen), Uitgeverij Balans, 2003.
Bart MOEYAERT, De Schepping, Querido, 2003.

De bijbel in het nieuw leerplan

Bij de synoptici staan de parallellen vermeld. Indien *schuin en vet*, dan komt die parallel (gedeeltelijk) ook elders in de raamplannen voor.

In volgorde van de bijbel	1b+ bvl		1° graad		ASO				BSO				TSO/KSO				3°gr 3°jr 4°gr
	1	2	1	2	3	4	5	6	3	4	5	6	3	4	5	6	
Gen 1								x									
Gen 1.2																	x
Gen 1,16-18.26								x									
Gen 1-3												x					
Gen 2						x					x		x				
Gen 2,18-25													x				
Gen 2,15																	x
Gen 4,9											x						
Gen 27-36																x	
Ex 2,23-4,17														x			x
Ex 3,14				x													
Ex 3												x					
Ex 16														x			
Ex 20,1-17			x				x				x				x		
Ex 22,24								x									
Lev 25,36-37								x									
Lev 25												x					
Deut 23,20								x									
Deut 26,5-11			x														x
Jozua						x											
Ruth											x			x			
1 Sam 3,1-18		x															
1 Sam 20		x														x	
2 Sam 1																x	
2 Sam 12	x		x														x
2 Sam 11-12						x											
1 Kon 1-2						x											

In volgorde van de bijbel	1b+ bvl		1° graad		ASO				BSO				TSO/KSO				3°gr 3°jr 4°gr
	1	2	1	2	3	4	5	6	3	4	5	6	3	4	5	6	
1 Kon 19				x													
Tobit														x			x
Job								x									
Psalm 8		x															
Psalm 10				x													
Psalm 12				x													
Psalm 15,5																	
Psalm 22																	x
Psalm 23				x													x
Psalm 38				x													
Psalm 55				x													
Psalm 63,2				x													
Psalm 64				x													
Psalm 73				x													
Psalm 104		x															
Psalm 138																	
Psalm 144		x															
Prediker 3,1-8				x													
Prediker																	
Hooglied																	
Jezus Sirach																	
Jezus Sirach 4,2-4																	
Jes 6																	
Jes 29,15																	
Jer 31,33				x													
Ez 37,1-14		x															
Dan 3																	
Hosea 11																	
Hosea																	
Amos																	

In volgorde van de bijbel	1b+ bvl		1° graad		ASO				BSO				TSO/KSO				3°gr 3°jr 4°gr
	1	2	1	2	3	4	5	6	3	4	5	6	3	4	5	6	
Jona														x			
Mt 4							x										
Mt 4,1-11 (Mc 1,12-13; Lc 4,1-13)									x								x
Mt 5							x										
Mt 5-7								x									
Mt 5,3-12 ((Lc 6,20b-23)						x											
Mt 5,13-16 (Mc 9,50b; 4,21 Lc 14,34-35; 11,33)			x							x							
Mt 5,13.14.41																	x
Mt 5,21-48							x										
Mt 6,1-6.16-18																	x
Mt 6,19-34									x								
Mt 6,21 (Lc 12,34)										x							
Mt 7,12 (Lc 6,31)					x						x						
Mt 8.9									x								
Mt 9,36 (Mc 6,34)				x													
Mt 10,8								x									
Mt 13,31 (Mc 4,20-32; Lc 13,19)																	x
Mt 13,33 (Lc 13,20-21)			x														
Mt 13,44																	x
Mt 18			x								x						
Mt 18,10														x			
Mt 18,10-17 (Lc 15,3-7)	x																
Mt 18,15-35 (Lc 17,4)						xx									x		
Mt 20,1-16															x		x
Mt 20,7												x					
Mt 23							x										
Mt 25,1-13 (Lc 13,25)	x																
Mt 25,14-30 (Mc 13,34; Lc 19, 12-27)		x													x		x
Mt 25,31-46						x		x		x				x			x

In volgorde van de bijbel	1b+ bvl		1° graad		ASO				BSO				TSO/KSO				3°gr 3°jr 4°gr
	1	2	1	2	3	4	5	6	3	4	5	6	3	4	5	6	
Mt 25,24																	x
Mt 25,37						x											
Marcusevangelie								x									
Mc 1,16-20 (Mt 4,18-22; Lc 5,1-2.10-11)	x																
Mc 1,21-39 (Lc 4,33-44)	x		x														
Mc 4,26-29		x															
Mc 5,25-34 (Mt 9,20-22; Lc 8,43-48)						x											
Mc 6,30-44 (Mt 14,13-14; Lc 9,10-11)			x														
Mc 7,12					x												
Mc 7,24-37 (Mt 15,21-28; 7,31-37;										x							
Mc 8,31-37 (Mt 16,21-27; Lc 9,22-26)																	x
Mc 8,34 (Mt 16,24; Lc 9,23)																x	
Mc 8,35 (Mt 16,25; Lc 9,24)					x												
Mc 9,33-41 (Mt 18,1-5; Lc 9,46-50)																	x
Mc 10,17-22 (Mt 19,16-22; Lc 18,18-23)					x								x				
Mc 10,34-35 (Mt 20,19-20; Lc 18,32-34)																	x
Mc 10,42-45 (Mt 20,25-28; Lc 22,24-27)							x										
Mc 10,46-52 (Mt 20,29-34; Lc 18,35-43)	x					x				x							
Mc 12,28-34 (Mt 22,34-40; Lc 20,39-40)								x									
Mc 12,41-44 (Lc 21,1-4)									x								
Mc 14,3-8 (Mt 26,6-13; Lc 7,36-38)				x													
Mc 14-15				x													
Lucasevangelie				x		x											
Lc 1,26-38					x												
Lc 1,46-55							x										
Lc 4,16-22 ((Mt 13,53-54; Mc 6,1-3)									x								

In volgorde van de bijbel	1b+ bvl		1° graad		ASO				BSO				TSO/KSO				3°gr 3°jr 4°gr
	1	2	1	2	3	4	5	6	3	4	5	6	3	4	5	6	
Gen 1								x									
Lc 5,1-11 (Mt 4,18-22; <i>Mc 1,16-20</i>)												x				x	x
Lc 5,4										x							
Lc 7,1-11 (Mt 8,5-10.13)								x									
Lc 7,11-17											x				x		
Lc 7,13-14															x		
Lc 7,14								x									
Lc 10														x			
Lc 10,25-28 (Mt 22,34-40; <i>Mc 12,28-34</i>)								x									
Lc 10,25-37						x											x
Lc 10,27								x									
Lc 10,30-37		x						x									
Lc 11,1-4 (Mt 6,9-13)													x				
Lc 12,22-34 (<i>Mt 6,19-21.25-34</i>)																x	
Lc 13,10-17																	x
Lc 14,3-8				x													
Lc 15											x						
Lc 15,1-2						x											
Lc 15,11-32								x								x	
Lc 16,1-13									x								
Lc 18,9-14						x							x				
Lc 18,18-25 (Mt 19,16-24; <i>Mc 10,17-22; 18,24-25</i>)	x																
Lc 19,1-10					x		x					x	x			x	x
Lc 24,13-35			x											x			
Lc 24,32																	x
Joh 1,35-42		x															
Joh 1,35-51						x											
Joh 1,42										x							
Joh 3,1-21						x		x									

In volgorde van de bijbel	1b+ bvl		1° graad		ASO				BSO				TSO/KSO				3°gr 3°jr 4°gr
	1	2	1	2	3	4	5	6	3	4	5	6	3	4	5	6	
Joh 4						x			x					x			
Joh 4,1-42					x			x									
Joh 4,14					x												
Joh 4,15									x								
Joh 6,68								x									
Joh 8						x											
Joh 11															x		
Joh 11,1-44		x						x			x						
Joh 13,1			x														
Joh 15											x						
Joh 15,12-13												x					
Joh 15,12-17								x				x					
Joh 17,6-19									x								
Joh 17,20-26									x								
Joh 17,23									x								
Joh 20,1.19-26			x														
Joh 21,15-19									x		x						
Hnd 2,41-47			x								x						
Hnd 3,1-10		x															
Hnd 4,32-37			x						x		x						
Hnd 5,1-11															x		
Hnd 5,12-16			x						x		x						
Hnd 7																	x
Hnd 7, 1-53			x														
Hnd 8,26-40														x			
Hnd 9				x										x			
Hnd 13,16-41																	x
Hnd 17																	x
Rom 8,15.26					x												

In volgorde van de bijbel	1b+ bvl		1° graad		ASO				BSO				TSO/KSO				3°gr 3°jr 4°gr
	1	2	1	2	3	4	5	6	3	4	5	6	3	4	5	6	
Rom 12,3-8																	x
Rom 12,9-18										x							
1 Kor 1,18-25															x		
1 Kor 3						x											
1 Kor 13								x									
1 Kor 13,1-13										x						x	
1 Kor 15																	x
Gal 5								x									
Gal 5,13							x										
Ef 2,18						x											
Kol 3,1-2	x																
2 Tess 3,6-15																	x
Jakobus				x													
Jakobus 4								x									
1 Pe 3,15																	x
bekeringsverhalen							x										
dodenopwekkingen								x									
duiveluitdrijvingen								x									
genezingsverhalen				x				x									
lijdensverhalen								x							x		
roepingsverhalen							x										
verrijzenisverhalen															x		
wonderverhalen							x										
Rijk Godsparabels																	x

"Zo spraken wij en nog duizend en één verhalen en gedachten kwamen boven. Zouden zij alle opgeschreven zijn, de wereld was te klein voor zoveel boeken.

Maar deze moesten worden opgeschreven, dat onze hoop het niet begeven zou. Meer dan verhalen bleef er van hem over, nog: mensen die hem nooit hebben gezien maar werden aangeraakt door zijn verschijning en hem aanvaarden als hun groot verhaal.

Zijn woorden over liefde bleven over. En mensen die naar deze woorden leven.

Wees hier aanwezig, dat het goed mag zijn wat wij hier doen: zijn woorden van genade delen als brood en wijn, totdat hij komt, het visioen tot ritueel gelouterd.

Doe ons verstaan wat in hem openbaar werd, hoe dood tot leven wordt, einde tot begin."

Huub Oosterhuis

Varsenare zondag 7 januari 2007, J. Michielssens